

ПАХНЕНКО

Олена Михайлівна
pakhnenko@gmail.com

кандидат економічних наук, ДВНЗ "Українська академія банківської справи Національного банку України"

УДК 368.013:368.025.6

ЗАСТОСУВАННЯ ПРИНЦИПІВ МІКРОСТРАХУВАННЯ НА
ВІТЧИЗНЯНОМУ СТРАХОВОМУ РИНКУAPPLICATION OF THE PRINCIPLES OF MICROINSURANCE IN THE
UKRAINIAN INSURANCE MARKET

У статті були досліджені принципи та критерії прийняття ризиків у мікрострахованні. Проведений порівняльний аналіз традиційного страхування та мікростраховання, визначені переваги мікростраховання для вітчизняного страхового ринку.

В статье исследованы принципы и критерии принятия рисков в микростраховании. Проведен сравнительный анализ традиционного страхования и микрострахования, определены преимущества микрострахования для украинского страхового рынка.

In the article the principles and criteria for accepting risks in microinsurance are investigated. The comparative analysis of conventional insurance and microinsurance is conducted, benefits of microinsurance for Ukrainian insurance market are determined.

Ключові слова: мікростраховання, страховий ризик, страховий ринок

Ключевые слова: микрострахование, страховой риск, страховой рынок

Key words: microinsurance, insured risk, insurance market

ВСТУП

Сучасний розвиток вітчизняного страхового ринку характеризується низькими показниками проникнення та щільності страхування (частки страхових премій у ВВП і страхових премій на душу населення), високою вартістю страхових продуктів по відношенню до середнього рівня доходів громадян та низькою страховою культурою населення. В даних умовах перспективним та важливим напрямком у розвитку страхового ринку України є розробка та реалізація страхових продуктів на принципах мікростраховання, що забезпечить залучення до страхування нових категорій споживачів, у тому числі тих, що характеризуються низьким рівнем доходів.

МЕТОЮ РОБОТИ є визначення основних принципів мікростраховання та дослідження його відмінностей від традиційних підходів до формування страхового захисту.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Інформаційною базою роботи виступили наукові публікації вітчизняних та зарубіжних дослідників з питань страхування і мікростраховання [1-4, 6], аналітичні огляди та інформаційні звіти Швейцарської перестрахової компанії "Swiss Re" [5], Німецького інституту економічних досліджень [7].

При проведенні дослідження були використані методи аналізу і синтезу, логічного узагальнення, порівняльного аналізу.

РЕЗУЛЬТАТИ

Відповідно до найпоширенішого у зарубіжній науковій літературі підходу мікростраховання визначається як "страховий захист людей з низькими доходами від визначених загроз в обмін на регулярну сплату страхових премій пропорційно ймовірності і величині ризику" [6]. В цілому дане визначення застосовуване і до традиційного страхування, за винятком основної відмінної риси – цільового сегменту споживачів.

Для того, щоб пристосувати програми страхування до задоволення потреб споживачів із низькими доходами, необхідно застосовувати зовсім інші підходи до формування продуктової політики страховика, ніж у традиційному страхуванні. Наприклад, мікрострахові премії і, відповідно, страхові суми повинні бути значно нижчі, ніж в стандартних полісах страхування. Часто з метою врахування нерівномірності отримання доходів страхувальниками, мікрострахові премії сплачуються щомісяця або щотижня, а не раз на рік.

Важливим у мікрострахованні є також визначення переліку ризиків, до яких може бути застосований даний механізм. Як правило, це ризики, страхування яких має загальнодержавне значення з точки зору забезпечення соціального захисту населення, продовольчої безпеки країни тощо: медичне страхування, страхування життя, страхування врожаю сільськогосподарських рослин, страхування від стихійних лих і вогневих ризиків та інші.

При цьому необхідно відзначити, що для унікальних ризиків, які виникають у конкретних

фізичних осіб чи домогосподарств, та не корелюють між собою, схеми мікростраховання є простішими і легшими для реалізації. Цим пояснюється той факт, що на сьогоднішній день найбільший розвиток у світі отримали мікрострахові продукти у галузі страхування життя, трохи менший – страхування від нещасних випадків, страхування майна і медичне страхування, а найменш поширеними в мікрострахованні є страхування врожаїв і стихійних лих [7].

У мікрострахованні, так само як і в звичайному страхуванні, прийняття ризиків на страхування є

можливим, якщо вони є незалежними, ймовірність їх настання можна кількісно оцінити, середній розрахунковий розмір збитку є помірним, а максимально можливий збиток від таких ризиків не є критичним для платоспроможності страхової компанії (з урахуванням реалізації заходів з управління ризиками), існує велика кількість потенційних страхувальників, а несприятливий відбір ризиків не призведе до надмірних збитків. Характеристика основних критеріїв прийняття ризиків на страхування представлена у табл. 1 [1,2].

Таблиця 1

Критерії прийняття ризиків на страхування

Критерії страхування ризиків	Характеристика
Випадковість	Включає невизначеність з приводу величини збитку від настання ризику, а також часову та просторову невизначеність стосовно ризику. Винятком є лише ризики, що приймаються за договорами страхування життя, оскільки настання страхової події є заздалегідь обумовленим, а ознака випадковості стосується лише часу настання страхової події. При цьому, настання страхового випадку, а також обсяг збитків від нього, повинні бути незалежними від дій страхувальників.
Кількісна вимірність (можливість оцінки)	Обов'язковою умовою здійснення розрахунку страхових тарифів та визначення інших суттєвих умов страхування є можливість кількісної оцінки ймовірності настання ризику та обсягів потенційних збитків. Втім, дана оцінка завжди носитиме умовний характер, враховуючи неможливість отримання повної інформації про ризик, особливо що стосується нових та рідкісних ризиків.
Однозначність	Чіткість визначення видів ризиків, що приймаються на страхування, об'єктів страхування, розміру страхових премій і порядку виплати страхових відшкодувань дозволяє уникнути протиріч між страхувальником та страховиком у майбутньому.
Легітимність	Прийняття ризику на страхування не повинно суперечити нормам чинного законодавства; укладання договору страхування та організація відносин між суб'єктами страхування повинно здійснюватися у відповідності до вимог відповідних нормативно-правових актів.
Взаємність	Об'єднання осіб, майнові інтереси яких підпадають під певний ризик, та створення ними спільного страхового фонду, в межах якого відбувається перерозподіл ризику.
Економічна виконувальність	З одного боку, розмір страхового платежу повинен відповідати обсягу ризику, що приймається на страхування; з іншого – кожен страхувальник повинен бути в змозі сплатити визначену суму страхового платежу.
Незалежність ризиків	Страхові випадки повинні бути незалежними один від одного для того, щоб уникнути кумуляції ризиків і одночасного виникнення зобов'язань страхової компанії відразу за багатьма договорами страхування. Мінімізація впливу кумуляції ризиків на фінансову стійкість страхової компанії може забезпечуватися не тільки на етапі відбору ризиків, що приймаються на страхування, але й шляхом застосування відповідних методів управління вже прийнятими на страхування ризиками та оптимізації страхового портфелю.

Важливе значення при аналізі можливості прийняття ризиків на страхування є визначення економічної доцільності зазначених операцій на основі розрахунку середньої частоти настання страхових подій та виконання щодо них закону великих чисел. Таким чином, чим більшою буде кількість укладених договорів страхування, тим точніше число заявлених страхових випадків буде відповідати істинній ймовірності збитку. Визначена сукупність умов страхування виконується, якщо встановлений розмір страхової премії є достатнім для забезпечення відшкодування страхових збитків і доступним для сплати цільовими групами

споживачів, а встановлені ліміти відповідальності страховика є для них прийнятними.

Мікростраховання в цілому базується на тих же методологічних засадах та принципах реалізації, що і традиційне страхування, включаючи сплату страхових премій страхувальниками (за винятком деяких випадків часткової компенсації їх державою чи донорськими організаціями) в обмін на отримання гарантії відшкодування збитку страховою компанією при настанні страхового випадку. Поряд із тим, необхідно виокремити також і специфічні принципи мікростраховання, серед яких гнучкість, цінова доступність, простота та доступ на ринок [5].

Принцип цінової доступності є одним із основоположних для мікрострахування. Його сутність полягає у дотриманні такого рівня страхових премій, який був би посилюючим для сплати цільовими споживачами мікрострахових продуктів – населенням з низькими доходами. У ряді випадків реалізація даного принципу досягається за рахунок часткової компенсації суми страхових платежів благодійними організаціями чи державними інститутами відповідно до урядових програм.

Принцип гнучкості стосовно мікрострахових продуктів передбачає можливість диференціації цільового сегменту споживачів на окремі кластери із застосуванням до кожного з них відмінних підходів до формування мікрострахових продуктів з урахуванням характерних ознак даних кластерів.

Одним із важливих принципів мікрострахування є доступ на ринок, тобто створення можливостей для людей з низьким рівнем доходів стати учасниками страхового ринку та отримати страховий захист від визначених ризиків. Таким чином, мікрострахування

дозволяє розширити межі страхового ринку, включивши до нього групи населення із низькими та нестабільними доходами.

До принципів мікрострахування належить також простота розробки страхових продуктів, спрощений процес андеррайтингу, обчислення і сплати страхових внесків, виплати відшкодувань. Застосування даного принципу є важливим, по-перше, з огляду на необхідність скорочення витрат страховиків на ведення справ по мікростраховим продуктам. По-друге, робить страхові продукти більш зрозумілими та прийнятними для цільових споживачів. Крім того, у багатьох випадках спрощеність підходу до визначення основних умов мікрострахування пов'язано з недостатністю статистичних даних щодо деяких ризиків та високою вартістю проведення додаткових досліджень.

Виходячи з визначених специфічних принципів мікрострахування, розглянемо особливості застосування критеріїв прийняття ризиків на страхування у мікрострахованні (рис. 1).

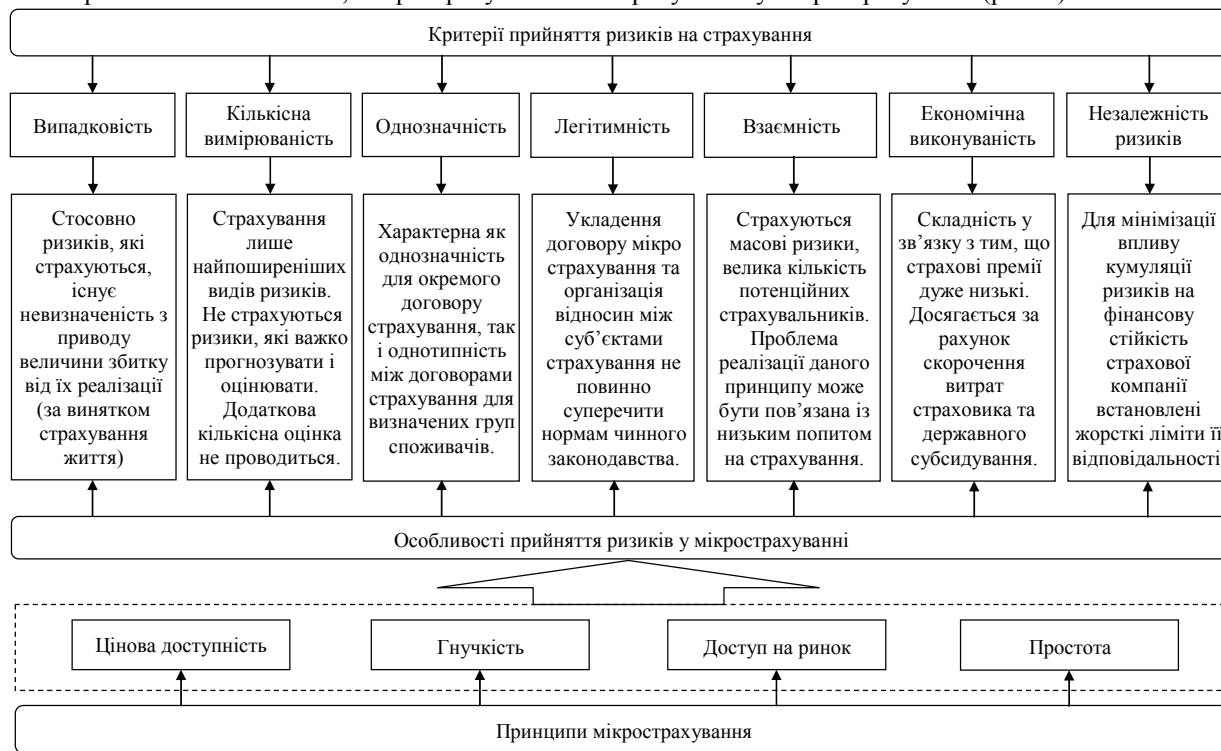

Рисунок 1. Особливості застосування критеріїв прийняття ризиків для мікрострахування

Отже, у мікрострахованні такі критерії, як кількісна вимірюваність і однозначність ризиків, мають специфічний прояв. Так, кількісна вимірюваність ризику, з одного боку, передбачає наявність достатньо точної оцінки ймовірності його настання. З іншого боку, при мікрострахованні економічно не вигідно проводити високотратні розрахунки, додатковий збір аналітичних даних, комплексну оцінку ризиків, тому ризики, які важко прогнозувати і оцінювати, в цьому випадку не включаються до страхових.

Критерії випадковості, легітимності та незалежності ризиків в цілому мають однаковий прояв як у мікрострахованні, так і у звичайному

страхованні. Найбільша складність в мікрострахованні може виникнути з реалізацією принципів взаємності та економічної виконуваності. Навіть при встановленні мінімального рівня страхових тарифів та навіть часткової їх компенсації за рахунок коштів державних цільових фондів чи благодійних організацій, попит на продукти мікрострахування може бути низьким внаслідок недовіри населення до страхових компаній, недостатньої поінформованості та загалом низької страхової культури. Основним напрямком вирішення даної проблеми є популяризація мікрострахування в ЗМІ, державна підтримка та застосування

різноманітних каналів збуту мікрострахових продуктів.

Найбільш складною для вирішення є проблема досягнення економічної доцільності операцій мікрострашування, оскільки внаслідок встановлення низьких страхових премій, страховим компаніям важко досягти бажаного рівня прибутковості, особливо за окремими видами страхування, для яких характерні порівняно високі витрати на андеррайтинг

та ведення страхових справ (наприклад, медичне страхування).

Окрім розглянутих специфічних принципів мікрострашування, що відрізняють його від традиційного страхування, можна виокремити також ряд інших відмінностей, що стосуються суб'єктів страхування, видів ризиків, каналів розподілу та інших характеристик мікрострашування та традиційного страхування. Узагальнено дані відмінності представлено у табл. 2 [5].

Таблиця 2

Відмінності мікрострашування та традиційного страхування

Характеристики	Мікрострашування	Звичайне страхування
Цільовий сегмент споживачів	Особи з низьким рівнем доходів	Особи з високим та середнім рівнем доходів
Розвиток страхових відносин	Страхові ринки характеризуються низькою страховою культурою населення та низькою обізнаністю в страхових послугах	Страхові ринки характеризуються достатньою поінформованістю споживачів про переваги страхування
Види ризиків	Загальновідомі, найбільш масові ризики	Масові ризики та ризики, характерні для окремих груп страхувальників
Умови страхування	<ul style="list-style-type: none"> - стандартизовані умови страхування для великих груп споживачів; - простота побудови страхових продуктів; - мінімальні страхові тарифи, невеликі страхові суми; - в договорі страхування застереження відсутні або мінімальні 	<ul style="list-style-type: none"> - індивідуальні умови страхування відповідно до потреб та пріоритетів споживача; - страховий продукт може включати ряд додаткових умов, застережень тощо; - страховий тариф і страхова сума визначається індивідуально
Андеррайтинг	<ul style="list-style-type: none"> - спрощений андеррайтинг, додаткова оцінка ризиків не проводиться; - слабка статистична база 	<ul style="list-style-type: none"> - комплексний андеррайтинг, оцінка ризиків за сукупністю параметрів; - висока якість статистичної інформації
Адміністрування премій	Можливі нерегулярні страхові платежі, найчастіше оплата готівкою	Регулярні страхові платежі, що вносяться безготівковим переказом, оплатою кредитною картою, чеком
Розповсюдження страхових продуктів	<ul style="list-style-type: none"> - інститути мікрофінансування; - товариства взаємного страхування; - державно-приватне партнерство; - популяризація в засобах масової інформації 	Традиційні канали збуту страхових продуктів: представництва страхової компанії, агентська мережа, банки та інші посередники, інтернет
Страхове відшкодування	<ul style="list-style-type: none"> - обмежений перелік страхових випадків; - швидка виплата страхового відшкодування, формальна перевірка страхового випадку; - мінімальний документообіг 	<ul style="list-style-type: none"> - широкий перелік страхових випадків, індивідуалізований підхід; - виплаті відшкодування передують перевірка обставин настання страхового випадку; - детальне документування

Врахування особливостей страхування ризиків, що виникають в осіб з низькими доходами, має важливе значення для забезпечення стабільного розвитку вітчизняного страхового ринку в майбутньому. Для країн з перехідною економікою та країн, що розвиваються, мікрострашування створює ряд переваг для усіх суб'єктів страхового ринку, включаючи страхувальників, страховиків, державу та організації соціального захисту. Для останніх

мікрострашування – це альтернативний шлях боротьби із бідністю та допомоги малозабезпеченим верствам населення у випадку хвороби, нещасного випадку, стихійного лиха та інших ризиків. Для держави та суспільства в цілому мікрострашування є засобом підтримки стабільності в країні, підвищення економічної захищеності незаможних громадян [5].

Для страхувальників роль мікрострашування полягає у підвищенні доступності страхових послуг

та, відповідно, у можливості отримання страхового захисту від найбільш типових ризиків [3]. У свою чергу, для страхових компаній переваги мікрострахування полягають у розширенні ринків збуту страхових послуг за рахунок залучення нових груп споживачів. При цьому зростання попиту на мікрострахові продукти забезпечується не лише шляхом страхування осіб з низькими доходами, але й громадян із середніми доходами, які внаслідок недовіри до страхових компаній більш схильні купувати поліси страхування із нижчими страховими преміями та страховими сумами.

ВИСНОВКИ

Незважаючи на тотожній механізм формування страхових фондів і забезпечення страхового покриття, продукти мікрострахування і їх призначення можуть суттєво відрізнитися від класичних страхових продуктів. Тому підхід до розуміння мікрострахування виключно з точки зору обмеження обсягу страхової відповідальності за відповідними договорами страхування є помилковим, оскільки не враховує основної мети такого страхування – забезпечення страхового захисту для населення з низькими доходами, та специфічних рис формування відповідних страхових продуктів.

Впровадження принципів мікрострахування в страховій діяльності в Україні сприятиме зменшенню диспропорцій у розвитку окремих видів страхування на вітчизняному страховому ринку та забезпечить отримання ряду переваг як для окремих страхувальників і страхових компаній, так і для суспільства в цілому.

Література

1. Козьменко О. В. Страховий ринок України у контексті сталого розвитку : монографія / О.В. Козьменко. – Суми : ДВНЗ "УАБС НБУ", 2008. – 350 с. – ISBN 978-966-8958-36-6.
 2. Страхування: підручник / ред. В.Д. Базилевич. – К.: Знання, 2008. – 1019 с. – ISBN 978-966-346-449-7.
 3. Bente C. The opportunities and challenges of microinsurance [Electronic resource] / C. Bente // Annals of Faculty of Economics. – 2011. – № 1. – p.330-335. – Access mode: <http://anale.steconomieuoradea.ro/volume/2011/n1/023.pdf>
 4. Biener C. Insurability in Microinsurance Markets: An Analysis of Problems and Potential Solutions [Electronic resource] / C. Biener, M. Eling // The Geneva Papers on Risk and Insurance. – 2012. – № 37. – p. 77-107. – Access mode: <http://www.palgrave-journals.com/gpp/journal/v37/n1/pdf/gpp201129a.pdf>
 5. Microinsurance – risk protection for 4 billion people [Electronic resource] / Swiss Reinsurance Company Ltd; Economic Research & Consulting // Sigma. – 2010. – № 6. – Access mode: http://media.swissre.com/documents/sigma6_2010_en.pdf
 6. Protecting the Poor: A Microinsurance Compendium. Vol.II [Electronic resource] / Edited by C. Churchill, M. Matul. – ILO and Munich Re Foundation, 2012. – 666 p. – ISBN 978-92-2-125744-8.
- Steiner S. Microinsurance: A Large Untapped Market [Electronic resource] / S. Steiner, L. Giesbert // Weekly Report; DIW Berlin. – 2010. – № 33. – Access mode: [http://www.diw.de/documents/publikationen/73/diw_0 ... e/diw_wr_2010-33.pdf](http://www.diw.de/documents/publikationen/73/diw_0...e/diw_wr_2010-33.pdf)

КОНСУЛЬТАЦІЇ

Яким чином здійснюється оподаткування операцій банків з відступлення права вимоги та факторингових операцій?

(продовження, початок на стор. 27, 30)

27.07.2012 №13382/6/15-1415 надала податкову консультацію наступного змісту: "включення до витрат плати за фінансування за договором факторингу нормами п. 153.5 ст. 153 ПКУ не передбачено".

Однак за своєю суттю операції факторингу є частиною операційної діяльності банку платника податку і плата фактору за фінансування за договором факторингу повинна включатися до складу витрат для цілей податку на прибуток. Крім того згідно із першим розділом ПКУ витрати для цілей розрахунку податку на прибуток підприємств, що прямо пов'язані з операційною діяльністю можуть визначатися відповідно до положень (стандартів) бухгалтерського обліку.

(продовження на стор. 40)

Таким чином, на погляд банківської спільноти, відсутні достатні правові підстави для визнання податковими органами вищевказаних правочинів нікчемними. **Продаж банком права грошової вимоги за кредитним договором на підставі договору відступлення права вимоги не є фінансовою послугою, а зазначений договір не є договором факторингу.**

На думку НАБУ, відповідні норми ст. 153.5 ПК, які визначають оподаткування операцій з відступленні зобов'язань, застосовуються як до операцій з відступлення права вимоги так і до операцій факторингу.

Є ще одне актуальне та проблемне питання пов'язане з договорами факторингу. Так, *Державна податкова служба України (далі – ДПСУ) в листі від*